

**ANAYASA DEĐIŐIKLIĐİ SONRASI TÜRKiYE'DE SiYASET
VE KÜRT SORUNU**

Ali Bayramoğlu

Democratic
Progress
Institute

ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ SONRASI TÜRKİYE'DE SİYASET VE KÜRT SORUNU

Ali Bayramoğlu

GİRİŞ

16 Nisan 2017 anayasa referandumundan bu yana geçen 4 aylık süre içinde Türkiye'de yaşanan siyasi gelişmelerde ve Kürt sorunun seyrinde bir önceki döneme oranla önemli bir farklılık yaşandığı söylenemez. Bu çerçevede değerlendirmeyi iki ana eksen üzerinde yapmaktafayda var.

“Kürt meselesinin gidişatı ve çözümü hangi siyasi zemin üzerinde olacaktır” sorusu hayati bir önem taşıyor. Bunu değerlendirebilmek için Türkiye'de siyasi yapı ve iklimin (referandum sonrası) son dönem girdilerini ve içinde bulunduğu durumu resmetmek gerekir. İlk eksen budur.

İkinci eksen ise bu zeminde, Kürt sorununun ilişkin muhtemel bir çözüm sürecinin ya da siyasete dönüşün imkanlarının neler olduğuyula, bunun mümkün kılabileceği fırsat, durum ve aktörlerin analiziyle ilgilidir.

I. SİYASİ ZEMİN

Anayasa referandumundan sonraki siyasi gelişmeler ve denge, şu unsurlara dayanmaya devam ediyor:

1. “Gücü tek elde toplayan siyasi yapı ve sistematik tahkimatı”,
2. “Devlet, basın, siyaset, iş dünyasında yaşanan sürekli bir tasfiye süreci”,
3. “İçe kapalı güvenlikçi söylem”,
4. “Siyaset ve demokrasi alanını daraltan, solculara, muhalifler, Kürtlere, hatta eleştiri akla yönelik adli uygulamalar”,
5. Siyaset yapma/protesto/tepki hallerini siyasi kalkışma arayışı olarak tanımlayan, ucu insan hakları ve sivil toplum örgütleri takibatına kadar uzanan tutum üzerinden “itaatkar toplum inşası”.

1. Yeni kurumsal doku

16 Nisan 2017 tarihinde yapılan referandumla kabul edilen anayasal değişikliklerle Türk siyasi sistemi 1876'dan bu yana benimsediği parlamenter sistemi terk etti.ve kendisine has bir başkanlık sistemine geçti. Bu geçiş, şüphe yok ki, ülkedeki kurumsal ve siyasal dokuyu tepeden tırnağa etkilemiştir. Yeni anayasal doku olarak şu dört unsurla özetlenebilir:

* Siyasal sistem halk tarafından seçilecek, yürütme gücünü elinde bulunduracak, yasama alanına müdahale, yargı alanını ise şekillendirme gücüne sahip

cumhurbaşkanlığı (siyasi lider-şef) etrafında dizayn edilmiştir. Diğer bir ifadeyle yetki bakımından tüm anayasal yapılar cumhurbaşkanı karşısında hem güç kaybetmiş hem onun çatısı altında toplanmıştır.

* Yasamanın yürütmeyi denetim imkanları sınırlandırılmış, ayrıca cumhurbaşkanının sorumluluğa ilişkin mekanizmalar zayıflatılmıştır.

* Tarafsızlığı kalkan cumhurbaşkanı etkin, örgütlü çoğunluk partisinin aktif lideri olma imkanına kavuşarak, devlet-siyasi iktidar arasındaki mesafeler azaltılmıştır..

* Yargı gücü önemli ölçüde siyasi iktidarın denetimine girmiştir.

Sonuç olarak, yeni kurumsal doku demokratik düzenlerdeki başkanlık sistemlerinin öngördüğü sert kuvvetler ayrılığı ilkeleri bir yana, adeta bir kuvvetler birliğini işleyişini öngörmüş, sistem üzerinde hegemonya kuran, kurallar açısından hareket alanı aşırı esnek ve geniş lider düzeni getirmiştir.

Kabul edilen anayasa değişikliği, yeni anayasal düzenin ya da bu kurumsal dokunun temel olarak 2019 yılında, o yıl yapılacak cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinden sonra devreye girmesini öngörmektedir.

Ancak bununla birlikte bu konudaki üç istisna bulunmaktadır. Anayasa paketi, istisna konularda değişikliklerin, 2019 beklenmeden hemen, uygulanması hükme bağlanmıştır. Bunlardan birincisi askeri yargının lağvedilmesiydi. İkincisi yargı sisteminde atama ve denetim işlevini üstlenen Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu'nun yeni anayasa hükümlerine yeniden yapılandırılması ve üyelerinin seçilmesiydi. Üçüncüsü ise cumhurbaşkanının tarafsızlığıyla ilgili kuralın devre dışı kalmasıydı.

Anayasa referandumu sonrası sistemin yeni kurumsal dokuya uyarlanması ya da bu Derhal devreye sokulan bu istisnalar hızlı sonuçlar verdiler. İstisnalar çerçevesinde yapılan değişiklikler, şimdiden sistemin işleyişini ve siyasi zemini ciddi olarak şekillendirmiş, anayasaya değişikliğinin öngördüğü modelin ruhu sisteme hakim olmuştur.

Askeri yargının lağvedilmesinin siyasi sistem üzerinde ani değişiklikler ürettiği söylenemez. Bu karşın diğer iki husus, daha ayrıntılı biçimde çizmek altını çizmek gerekir.

a. Yargı

Anayasa değişikliğiyle 13 üyeli hale getirilen Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu'na referandum sonuçlarının resmen ilan edilmesinden hemen sonra, Mayıs 2017'de, 4'ü cumhurbaşkanı, 4'ü iktidar partisinin meclisteki çoğunluğu tarafından olmak üzere 8 üye atandı. Yasaya göre doğal üyeler olan Adalet Bakanı ve Adalet Bakanlığı müsteşarıyla birlikte kurulun 13 üyesinden 10'u siyasi iktidar ve idarenin kontrolüne girdi. Yargıda yapısal olarak siyasi denetim dozu yükseldi. Bu dozun sonuçlarını değerlendirmek bakımından, ülkedeki hakim ve savcılarının yüzde 12'sinin, 2017 Mayıs ve Temmuz aylarında yeni kararnamele atandığını ya da yer değişikliklerine uğradığını belirtmek gerekir. Buna ilave olarak yargıda Güleni gruplara yönelik

tasfiyelerle¹ve yeni atamalarla (8000 civarında -toplamın yarısı- hakim savcı işe alındı)² yargı yapısının iktidara bağlı bir şekilde yenilendiğini belirtmekte fayda var.

Bir diğer sonuç, referandum sonuçlarının hakim başta yargı bünyesi olmak üzere partizan bir eğilimi politik ve psikolojik olarak doğrulaması ve beslemesi olmuştur. Bu, darbe girişiminin siyasi iktidarda yarattığı güvensizlikle AK Parti'nin toplulukçu tutumunun birleşerek, liyakati ikinci plana iterek siyasi sadakati mutlaklaştıran bir eğilimdir. Bu çerçevede, temel sorun partizan bir yargı sistemi yapısal biçimde oluşmasıdır. Hakim ve savcı atamalarında devletçi, otoriter ve milliyetçi zihniyetin tercih edilmesi, adli yapıda bağımsızlık ve özerkliğin siyasi biat karşısında zarar görmesi, adli reflekste, düşünce özgürlüğüne, hukuki meşruiyet dozunun aşağı seviyelere çekilmesi olmuştur. Bu açıdan iki hususun altının özellikle çizilmesinde fayda var. HSYK'nın yeni yapısı ile bu tabloyla birlikte ele alındığında, yargıda siyasallaşma ve yargının birey özgürlüğünden çok devlet güvenliğini, resmi politikaları veri alan bir yapı yerleşik olmaya yüz tutmuştur. Diğer taraftan biat ve sadakate dayalı yeni ve kitlesel işe alımlar, "siyasi irade ve yargıç" arasındaki ilişkiyi iyice dolayimsız hale getirmiş, popülist bir düzene uygun bir görünümle devlet yapısının işleyişinde kurumlaşma seviyesi aşağı inmiş ve keyfilik dozu artmıştır.

b. Yürütme/siyasi model

Anayasa değişikliğinin referandumda onaylanmasından yaklaşık 1 ay sonra, 21 Mayıs tarihinde toplanan AK Parti kongresi genel başkanlığa, 2014 Ağustosunda cumhurbaşkanı seçilmesi üzerine partiden istifa eden Tayyip Erdoğan'ı tekrar getirdi. Kongrede siyasi partinin yeni Merkez Karar Yönetim Kurulu üyeleri Erdoğan'ın tercihiyle belirlendi. 29 Mayıs günü Türkiye'de çok partili dönemde ilk defa bir cumhurbaşkanı, bir siyasi partinin merkez karar organı toplantısına başkanlık yapıyordu. Bu siyasi partinin mecliste çoğunluğu elinde bulunduran iktidar partisi olduğu dikkate alınırsa, bu toplantıda, bakanların ve hükümetin performansı ile tartışmalar, yeni hedefleriyle ilgili açıklamalar, hükümet adına başbakan değil, cumhurbaşkanı ya da diğer şapkasıyla parti genel başkanı tarafından yapılıyordu. Bir diğer örnek, 27 Temmuz günü cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın genel başkan sıfatıyla AKP merkezinde partili milletvekilleri ve bakanlarla toplantı yapmasıydı. Yasama organının çoğunluğunu, yürütmeyi ve 2019'a kadar siyasi sorumluluk taşımayacak ve devlet gücünü temsil eden cumhurbaşkanının liderliğinde bir araya gelmesi, onun talimatlarını alması bu toplantı, Türkiye'deki anayasal düzeni resmetmekteydi. Bu resmin unsurları, anayasal kuvvetlerin bir liderin çatısı altına ve ona mutlak bağlı olarak birleştiği ya da kuvvetler ayrılığının liderin kişisel olarak arzu ettiği ve tayin ettiği oranda hayata geçebildiği bir yapıya işaret etmektedir. Erdoğan bu anlamda hem meclisteki AK Parti çoğunluğunun başkanı oluyor ve yasama üzerinde gücü netleşiyor, yürütmenin iplerini elinde tutuyordu. Cumhurbaşkanın şahsında "şahılaşmış" bir biçimde Türkiye'yi anayasal organlardan çok fiilen bir siyasi partinin karar organının yönetmeye başladığı safhaya geçilmiş oluyordu. Bu

¹ 15 Şubat 2017 itibarıyla son dönemde 4.569 adli ve idari yargı görevlisi hakkında soruşturma açıldı ve yargıdan uzaklaştırıldı..

² <http://www.mymemur.com.tr/671-sayili-khk-ile-4-bin-hakim-ve-savci-alinacak-80796h.htm>

tablonun çoğunlukçu bir demokrasi ve karar mekanizmasının yasallaşması açısından anlamı kritiktir.

Söz konusu yapıyı iyice güçlendiren şu hususun da altını ayrıca ve özellikle çizmek gerekir: Ortaya çıkan devlet-siyasi parti iççeliği sadece anayasal kurumlar, yasama ve yürütme düzeyinde kalmamaktadır. Nitekim Türkiye’de siyasi partilerin, özellikle iktidar partilerinin merkezi ve yerel yapıları işlev bakımından özgül ağırlığı oldukça yüksektir. Bu teşkilatlar toplum-devlet ilişkilerinin merkezlerinden birisi olmak kadar, kliantelist bir doku çerçevesinde atamalarda, ihalelerde, iş bulmada, rant dağıtımında önemli bir rol oynarlar. Türk siyasetinin belirleyici unsurlardan birisini oluştururlar. Türkiye’nin yaşadığı anayasal değişim, parti başkanlığı ve yasal siyasi gücü elinde bulunduran cumhurbaşkanı üzerinden iktidar partisinin bir kurum olarak devlet işleyişinde de alan kazanmasının bir ifadesidir.

Bu girdiler dikkate alındığında, sonuç olarak, karşımıza çıkan, çoğunlukçu, siyasi parti-devlet yaklaşımına dayalı, kurumsallık karşısında kişisellik dozu yüksek, toplum ve lider arasındaki tüm kurumsal yapıların işlevlerinin sınırlandığı popülist ve ataerkil bir modeldir.

16 Nisan referandumunu sonrası ortaya çıkan diğer bir durum da, 2019’a, yani yeni anayasal hükümlerin yürürlüğe gireceği tarihe kadar, Türkiye’nin siyasi sonuçları olacak kaotik bir anayasal dönem geçireceği gerçeğidir.

Başkanlık modeli, yetki ve sorumluluklara ilişkin hükümler 2019’da devreye girecek. Dolayısıyla o ana kadar, şu an cumhurbaşkanı 1982 anayasasının parlamenter sistem kurullarına tabi bulunuyor. Bu çerçevede cumhurbaşkanının hiç bir siyasi sorumluluğu bulunmamaktadır ve yetkisi dahilinde aldığı kararlar yargı denetimine kapalıdır. Buna karşın bu ara dönemde, cumhurbaşkanı parti başkanı vasfıyla, yasama ve yürütmenin fiili siyasi “patron”u konumundadır. Nitekim bugün sistem çarkı böyle dönmektedir.

2. Siyasi dengeler

a. Rejim

Referandum sonrası gerek Kürt sorunu ve gerek iç siyasi ortam ve politikalar açısından kimi kesimlerdeki yumuşama beklentisi karşılık bulmadı. Tersine siyasi iktidar katı konumunu, içe kapalı söylem ve politikalarını konsolide etme yolunu seçti. Asayiş tonu yüksek otoriter siyasi söylem ve uygulamalarda derinleşme yaşandı. Ortadoğu’daki YPG-Amerika işbirliğinden kaynaklanan Washington’u hedef alan öfkeli dil ile AB’ye yönelik derin kuşkulara dayalı Batı karşıtlığı bu çerçevede artarak sürmekte. AKP’nin otoriter politikalarını konsolidasyonu dolaylı olarak besleyen unsurlardan birisinin de, Irak ve Suriye’de Kürt toplulukları etrafında yaşanan gelişmeler olduğu hatırlamak gerekir. Kürt meselesi açısından bakıldığında parlamentodaki siyasi partiler arasındaki Kürt hareketi tecrit, Kürt meselesini siyaset dışına itmeyi hedefleyen, Ortadoğu’daki gelişmeler karşısında artan bölünme korkusu dayalı zımnî ittifakta gevşeme olmadı. Kürt sorununa işaretlerle üretilen milliyetçi retorik mevcut siyasi iklimin yapıstırıcı işlevinin üstlenmeye devam etmekte.

Otoriter siyasi uygulamalar, ülkedeki siyaset ve demokrasi alanının düzenli ve tedrici bir şekilde daralmasını hem beraberinde getiriyor. Bu alan daralması son dönem itibariyle biri arzu edilen ve yapısal diğeri zorunlu ve konjonktürel iki önemli nedenden kaynaklanıyor.

Birincisi, yapısal olan, Türk siyasal sisteminin yeni düzeniyle doğrudan ilgili. Siyasi iktidardaki kişiselleşme ve keyfileşmenin anayasal düzeyde kurumlaşması, meşrulaşıp, güçlenmesi ülkenin otoriterleşme yaşadığı sürecinin ivme kazanmasına ve banalleşmesine yol açtı. Erdoğan'ın devlet gücü ve organlarının üzerinde hegemonya kuran, kendisi ile toplum arasındaki ara katmanları azaltan cumhurbaşkanı pratiği ya da lider sistemine tam geçiş, bu konudaki itirazların sinmesi, hukuki ihlallerin sindirilmesi bunun önemli bir göstergesi. Endişe ve tehdit söylemini yerleşik hale getiren bu yeni düzenin, olağanüstü hal düzenin imkanlarından yararlanarak sola, Kürtlere, muhalefete, basına yönelik baskıları, yargıyı ideolojik bir tasfiye ve yaptırım aracına dönüştürmesi, 16 Nisan sonrası yeni hedeflerle ve tutuklamalarla ve atamalarla genişledi.

İkincisi, otoriterleşmenin zorunlu ve konjonktürel nedeni, 15 Temmuz askeri darbe girişimini gerçekleştiren karanlık yapılanmanın, Gülencilerin devlet içindeki varlığı, eylemleri bunların ürettiği sonuçlardan kaynaklanıyor. Sistemik ve sürekli bir tasfiye süreci bu açıdan en önemli unsur. Devlet kurumları, üniversiteler, iş dünyasındaki temizlik, art arda gelen yeni tasfiyelerle sürüyor. Bu çerçevede, devletteki gizli Güleni varlığın taşıdığı risk ile onlara karşı alınan, şüpheye dayalı tedbirlerin keyfiliği, birlikte üreyen ve birbirini tetikleyen çifte otoriterleşme baskısına. İşaret ediyorlar Siyasi iktidarın Gülencilere işaret ederek veya onları bahane kılarak izlediği "endişe, risk, tedbir" politikalarını mutlaklaştırması, referandum sonrası Türkiye'yi tarif eden temel öğelerden birisi.

15 Temmuz 2016 darbe girişimi ve 16 Nisan 2017 anayasa referandumu Türkiye'nin yeni kurumsal düzeninin iki önemli kilometre taşı oluşturduğu söylenebilir. 15 Temmuz darbe girişimi siyasi iktidarın siyasi sistemin tüm ayarlarını değiştirmesine vesile oldu. Ayar değişikliğinin özü, çoğunlukçu bir milli irade kavramına dayanan, hiyerarşik ve gücün tek elde toplandığı otoriter popülist bir yönetim tarzı oluşturmaktadır. Siyasi iktidarın, Gülencileri, solcuları, muhalefeti, liberalleri, Kürtleri aynı kategoriye koyan, işbirliği içinde ele alan, yıkıcı faaliyetlerle suçlayan "bileşik ve kombine tehdit söylemi" 15 Temmuz sonrası bir ürünü. Erdoğan iktidarı bu çerçevede, son bir yıl içinde, otoriter politikalarını ve tasfiye girişimlerini her alana yaydı. Muhalefet, basın Kürt hareketi, üniversiteler, aydınlar, özgürlük alanı bu koşullardan fazlasıyla nasibini adli ve almaya devam ediyor. Bir yıldır süren olağanüstü halin yerleşik bir yönetim tarzına dönüştürülmüş olması bu durumun tipik bir göstergesi. 16 Nisan anayasa referandumu etabı ise öngördüğü düzenle bu yönetim tarzının kurumlaşması, onaylanması ve meşrulaşması sürecini ifade etmektedir. Referandum sonuçlarıyla birlikte, AKP açısından Türkiye'nin laik ve muhafazakar kesimleri arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırmak evresinin sona erdiği, gelenek, lider, itaat gibi siyasal ve sosyal anlamda muhafazakar değerlere dayalı bir cumhuriyet kurma dönemine geçildiğini söylemek yanlış olmaz.

c. Siyasi atmosfer

Siyasi partiler açısından bakıldığında, AK Parti ve MHP arasında tek devlet, tek millet, tek bayrak, tek vatan şiarı etrafında yaşanan milliyetçi ve devletçi yakınlaşma siyasi alanda önemli verilerinden birisidir. CHP'nin ikircikli tutumu, AK Parti'nin otoriter uygulamalarına ve projelerine muhalefet etmek ile Kürt meselesinde ve dokunulmazlıkların kaldırılma konusundaki aktif tutumunda olduğu iktidarın hamlelerine yönelik desteği, muhalefetin kırılğan haline besleyen unsurlardan birisi olmaya devam etmektedir. HDP ve Kürt hareketi yeni siyasi ortamın "şeytani" haline getirilmiştir. 11 HDP milletvekili halen tutuklu bulunuyor. 106 DBP Belediyesinin 80'inde atanan devlet memuru kayyumlar kamu kadrolarını ideolojik temizliğe tabi tutuyorlar. 27 Temmuz 2017'de iki milletvekilinin daha, HDP Van Milletvekili Tuğba Hezer Öztürk ve Şırnak Milletvekili Faysal Sarıyıldız'ın milletvekilliği, TBMM Genel Kurulunda yapılan oylama sonucu düşürüldü. Böylece milletvekilliği düşürülen HDP'li sayısı 4'e ulaştı.

Toplumsal siyasal hassasiyetler ve seçmen eğilimleri açısından bakıldığında ise, siyasi alan sanıldığından ve siyasi parti gelen merkezlerinin yansıttığından daha hareketlidir.

Son kamuoyu araştırmaları ülkücü-milliyetçi seçmenin iki parçaya bölünmüş olduğunu gösteriyor. Yüzde 12'lik oy potansiyelinin yarısını AKP'yle ittifak halindeki MHP, diğer yarısını Meral Akşener'in başını çektiği muhalifler kontrol ediyor. Anketlere göre istikrarlı olmakla bir birlikte, tüm muhalefet şartlarına rağmen yukarı seyretmeyen seçmen, daha çok yaşam biçimine endeksli, parçalı bir itiraz siyaseti izleyen CHP seçmeni 25-27 arasındaki geleneksel oy oranını muhafaza ediyor. AK Parti'nin 2015'ten bu yana girdiği seçimlerde aldığı inişli çıkışlı oylar, bir bütün olarak ele alındığında, daha önceki raporlarda da belirtildiği gibi, yüzde 10-15 civarında memnuniyetsiz, parti politikalarına eleştirel bakan, referanduma yarıya yakını hayır oyu kullanmış bir seçmen kitlesi bulunuyor. AK Parti çevresinde artan rahatsızlık, Gül ve Davutoğlu gibi siyasi aktörleri daha aktif olmaya ve yüksek sesle tepki vermeye itecek görüntü taşıyor. HDP seçmeni, referandumda kısmen "evet" oyu vermiş olmakla birlikte, Güneydoğu'daki Kürt meselesine endeksli kompakt dokusunu koruyor.

Toplumda siyasi dinamikler açısından bakıldığında, özellikle muhalif kesimdeki kimi dışavurumlar ve arayışlar yeni bir duruma işaret etmektedir. Bu durum, muhalif kitlerinin umutsuz ve umut, endişe ve kıvılcama arzusu arasındaki giriş gelişlerle yaşanan hareketlilik olduğunu söylenebilir. Referandumda başkanlık sisteminin yüzde 51'le kabul edilmesi ve Türkiye'nin otoriter bir liderlik düzenini tanımlayan anayasayı kabul etmesi umutsuzluğa yol açtığı oranda, 49'lük hayır oranı bir fırsat, bir umut, bir hareketlenme vesilesi olarak görülmektedir. Özgürlükler, kritik düşünce ve basın üzerinde uygulanan baskı, kolektif depresyon kadar siyasi arayışları beslemektedir. CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu'nun Haziran ayı içinde keyfi adli uygulamalar ve bir CHP milletvekilinin casusluk iddiasıyla tutuklanması üzerine, Ankara'dan İstanbul'a binlerce kişiyle yaptığı, son miting meydanında yüzbinleri bir araya getiren "Adalet için" yürüyüşünün, yarattığı muhalif umut ve kabarma ortamı bunun bir işareti sayılabilir. Erdoğan ve iktidar denkleminin değiştirmek için farklı kesimler arasında 2019'da ortak bir aday üzerinde ittifak yaparak yüzde 49'u biraz destekle yüzde 51'e taşıma meselesi somut ve ciddi bir umut olmayı sürdürüyor. Kasım 2015'te toplam oyları yüzde 62 olan AK Parti ve MHP'nin 6 ay sonra 9 puan kayıpla toplamda yüzde

51'e düşmeleri, AK Parti'nin oylarının o yoklamada tahminen yüzde 42'ye gerilemesi, bir ay önce yapılan bir kamuoyu araştırmasında bir miktar daha geriye seyretmesi bu açıdan destekleyici veriler olarak kabul ediliyor. Sonuç olarak, siyasi ortam hem baskı, dağınıklık, kutuplaşma, Erdoğan'ın kalıcı hükümranlılığı gibi unsurları, diğer yandan siyasetin yeniden canlanmasına ilişkin yeni koşul ve ihtimallerini aynı anda bünyesinde barındırmaktadır.

II. KÜRT SORUNU VE ÇÖZÜMÜ

Kürt meselesi bu siyasi zeminde nasıl ve hangi zamanlamayla yol alabilir? Hangi koşullar ya da aktörler çözüm ya da siyaset mekanizmasını olumlu etkiler ve tetikler?

Bugün Türkiye'nin Kürt sorununun Türkiye açısından çözümüyle birlikte Ortadoğu bölgesine taşıdığı, ayrıca Ortadoğu'da Kürt gruplarına dair gelişmelerin ve grupların iç ilişki ve çekişmelerinin bir parçası olduğu bilinen bir gerçek.

O halde bu sorunları Türkiye'nin iç siyasi dinamikleri ve bölgesel dinamikler çerçevesinde ayrı, ayrı ancak kombine bir bakışla ele almakta fayda var

1. İç siyasi alanda çözüm ve siyaset fikri

Önce 16 Nisan referandumundan sonra siyaset ve çözüm fikrine ilişkin karşımıza doğrulanarak ve artan bir güçle çıkan zorlukların altını çizmek yerinde olur.

a.Engeller

İlk zorluk AK Parti'nin izlediği, siyaset ve demokratik alanları sistematik olarak daraltan politikaların Erdoğan ve çevresi tarafından ideolojik bir dille yeni Türkiye'nin ideal düzen olarak tanımlanmasında yatmaktadır. Kürt siyasetçilerin uğradığı büyük takibat ve cadı avı bu çerçevede sadece 15 Temmuz koşullarının konjonktürel nitelikli bir ürünü olarak görülemez. Bu asayiş politikası aynı zamanda yapısal kimi özellikler taşımakta, siyasi iktidarın Kürt hareketi ve Kürt siyaseti için öngördüğü yerle ilgili ipuçları taşımaktadır. Bir durum tespiti, bu ipuçlarını ortaya serer. HDP'li milletvekilleriyle ilgili rakamları bir önceki bölümde vermiştik. Kasım 2015'te başlayan politik süreç devam ediyor. Bugün itibariyle BDP'li 102 Belediye Başkanı'ndan 83'ün, yani yüzde 80'den fazlasının yerine devlet memuru kayyumlar atanmış durumda. Bu belediye başkanlarının 75'i tutuklu. Kayyumların atamasından sonra kamuda Kürt hareketine yönelik aktif bir temizlik başlatıldı. Temmuz 2017'de çıkan son KHK'yla DBP belediyelerde 1.486 kişi tehdit unsuru görülerek kamu görevinden ihraç edildi. Şubat 2017 itibariyle, 15 Temmuz 2016'dan sonra gözaltına alınan HDP üyesi 8 bin 930, 2 bin 782'si tutuklu. Bugün tam rakam bilinmekle birlikte, bu sayının 10.000'e ulaştığı sanılıyor. Bu çapta ve süreklilikte bir takibatın anlamı, gerek Kürt meselesinin siyasi ifadesi gerek siyasi temsiline yönelik kriminalizasyon araçlarıyla alan daraltma, daha doğru ifadeyle Kürt hareketini siyasi alanın dışına atma politikası izlenmesidir.

AK Parti hükümeti bu dışlama politikasına paralel olarak, Kürt meselesini yeniden Güneydoğu'ya bir hizmet kalemi olarak tanımlamakta, bölgede Hizbullah ve diğer dini gruplar gibi yeni aktörler ilişkisi üzerinden saha kontrolünü amaçlamakta, PKK ve HDP'nin bölgede de etki ve hareket alanını daraltmayı hedeflemektedir.

Bu unsur, önümüzdeki dönem için önemli bir veridir. Kürt hareketinin iki yasal ayağı olan HDP ve DBP temsilcilerinin karşı karşıya kaldığı bu durum, hangi bir siyaset sürecinin önünde hem politik, hem psikolojik hem toplumsal meşruiyet açısından ciddi bir engeldir. Ortadan kalkması, bir anlamda yeni siyaset, çözüm, yumuşama, diyalog evresi bakımından bir ön şart oluşturmaktadır.

İkinci zorluk, yargıdan mülki idareye, emniyetten askeri kuruma kadar uzanan devlet kadrolarında büyük tasfiye ve yeni bir yapılanmanın yaşanmasıdır. Bu noktada özellikle yeni alınan kadrolar milliyetçi ve devletçi reflekse sahip, çözüm süreci ve siyaset fikrine refleks olarak kapılı ve karşı kadrolardır. Siyasi heyetlerde de, benzer bir eğilim görülmektedir. Devlet ve hükümette tercih edilen kadrolar, çözüm süreci döneminin siyaset fikrine inanan kadrosundan oldukça farklıdır. Direnç daha kolay ve açık bir kapıdır.

Üçüncü zorluk, siyasi güç dengesi ve araçlarının yeni görüntüsü ve bu çerçevede siyasi partiler üzerinde artan popülist baskıdır. Türkiye arka arkaya yapılan ve yapılacak seçimlere endeksli bir siyasi ortamdan çıkamamaktadır. 2017 referandumu hem iktidar hem muhalefet tarafında varoluşsal bir tercih noktası, bir ölüm kalım meselesi olarak algılanmıştır. Şimdi aynı duygular 1,5-2 yıl içinde, 2019'da yapılacak yerel yönetimler, parlamento ve başkanlık olmak üzere üç seçime yönelmiş bulunuyor. Referandumda "hayır" ve "evet" oyları arasında sadece 1,5 puan bulunmasını, iktidara yönelik kırılma, seçim endeksli siyasi ortamı daha da derinleştirmekte. Siyasi iktidar açısından bakılınca, Erdoğan'ın iktidarını korumak için, başkanlık seçimlerinde yüzde 51'i garantiye alacak hamleler yapacak ve buna ilişkin bir söylem ve ittifaklar arayacaktır. Bunun ilk belirtileri şimdiden ortadadır. Erdoğan yüzde 51'i AK Parti'yi aşan bir oy olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede Tayyip Erdoğan'ın farklı muhafazakar katmanlara, özellikle ülkücü ve milliyetçi bir tabana sesleneceği, geleneksel sağ merkezli bir söylem tutturacağı görünen bir durumdur.

Dördüncü zorluk, "iktidar yelpazesi"nin aldığı durumla ilgilidir. AK Parti-MHP arasında, 15 Temmuz 2016 sonrası ivme kazanan yakınlaşma sadece Kürt meselesi ve Gülen cemaati konularında bir siyasi hassasiyet kesişmesinden ibaret değildir. Bu iki siyasi parti arasında güç denklemindeki yerlerine ilişkin karşılıklı varoluşsal ihtiyaçlarla oluşan bir koalisyon, kısmi bir kader birliği bulunmaktadır. AK Parti ve Erdoğan açısından, MHP'nin kurumsal, bir kısım ülkücünün oy desteği ile iktidarın sürdürülmesi arasında bir korelasyon olduğunu muhakkaktır. En azından tespitler bu istikamettedir. Ağır bir iç kriz yaşayan, gerek parti elitleri gerek taban bakımından bölünmüş bir görüntü ortaya MHP Genel merkezinin ana lojistik desteği devlet ve iktidar koridorlarındaki varlığından geçmektedir. MHP genel merkezinin devlet kadrolarını, ideolojisini derinden tayin etme stratejisi olarak adlandırabilecek, bu geleneksel tutumu siyasi denge noktaları için dikkate alınması gereken bir konudur.

b. İmkanlar

Çözüm ve siyaset istikametindeki imkanlara gelince..

İlk imkan, paradoksal bir durum oluşturmakla birlikte, yeni kurumsal ve anayasal yapının güçlü ve hareket kabiliyeti yüksek bir siyasi irade varsaymış olmasında aranabilir. Kağıt üzerinde güçlü bir lider, güçlü bir siyasi irade Kürt meselesinde çözüm süreci başlatmak için, sistem içi engelleri kolayca aşabileceği her tür anayasal ve yasal imkana sahiptir. Nitekim Türkiye'nin Güneydoğu'sunda yerleşik Kürt

seçmenlerin yarıya yakınının referandumda yeni anayasaya “evet” oyu vermelerinin nedenlerinden birisi de bu faktördür. Başkanlık sisteminin, eli güçlenecek Erdoğan'ın çözüm fikrine geri döneceği beklentisi hala mevcudiyetini korumaktadır. Kısa vadede böyle bir ihtimal güçlü olmamakla birlikte 2019 seçimleri bu açıdan önemli bir kilometre taşı oluşturabilir. Ortadoğu'daki dengeler başta olmak üzere diğer faktör ve koşulların da beslemesiyle Erdoğan dahi, mevcut fleksibilesiyle, böyle bir istikamete yeniden girebilir. Bunun dışında, Kürtlerin ortak oldukları bir ittifakın kazanması halinde, demokratik düzenin önünde ciddi bir sorun oluşturan başkanlık sistemi, Kürt meselesinin çözümü açısından bir koza dönüşme ihtimalini her zaman barındırmaktadır.

İkinci imkan şudur: Getirilen çoğunlukçu sistem, yine paradoksal olarak, Türkiye'de kesimler arası temasları arttıracak siyaset biçimlerine kapı açma ihtimali taşımaktadır. 2019 Başkanlık seçimlerinde Erdoğan'a alternatif üretebilmek ya da Erdoğan'ı yenebilmek için farklı, hatta karşıt kesimler arasında ittifak ve uzlaşmalar bir zorunluluktur ve bu tür arayışlar şimdiden dillendirilmektedir. Anayasal değişikliğin öngördüğü siyasi yarış biçiminin iki türlü başkanlık sistemini getirmiştir. 2019'da Fransız başkanlık sistemini andıran bir düzen devreye girecek, bir başkan adayının seçilmesi için ilk turda yüzde 50'ye aşması gerekir, olmadığı takdirde ikinci turda en çok oy alan ilk iki aday yarışacaktır. Gerek ilk turda yüzde 50'nin peşinden koşacak adaylar açısından, gerek ikinci turda, nihai olarak çoğunlukçu olan bu yapının üreteceği uzlaşma ve ittifaklar sistemi Kürt meselesi açısından önemli bir rol oynayabilir. Bu açıdan üç hususun altını çizmek gerekir. İlki Kürt hareketinin bu çerçevede izleyeceği stratejidir. Tekrar bu stratejinin HDP ve benzer bir temsilci üzerinden siyaset alanına dönme, siyasi meşru-yasal alanını genişletme olması halinde, Kürt seçmenlerinin ve siyasetçilerinin önemi üzerinden, çözüm ve siyaset fikrinin yeni bir ivme yakalaması mümkün olabilir. İkinci olarak Erdoğan'ı yenmek isteyen bir hareketin, adayın, ittifak Kürt oylarını, en azından HDP'ye giden yüzde 7 ile 10'luk kitleyi yanına almak zorundadır. Kürt hareketi içinde bulunduğu koşullara rağmen, bu çerçevede ülkede oluşacak muhalefet koalisyonunda muhalefette etkin bir yer bulabilir ve rol oynayabilir. Bu durum, Kürt sorununu tekrar siyasi ve demokratik alana itebilecek ihtimaller üretebilir. Üçüncü olarak, bölgedeki Kürt ilerlemesi Türk siyasal sistemi ve onun CHP gibi unsurları üzerinde ideolojik baskı yapsa ve Kürt karşıtı tarihsel iktidar bloğu üretse de, madalyonun öteki yüzü, bölgedeki gelişmelere bağlı olarak, seçmen grupları ve oy ihtiyacı üzerinden, siyasi aktörleri Kürt meselesi konusunda yeni tanım ve açılımlara itebilir. Müttefikleri Kürt meselesinde ve çözüm konusunda farklı bir dil tutturmaya yönlendirebilir.